

YÖNETİCİ ÖZETİ

Günümüzde küresel ekonominin aktörleri; yeni pazarlara açılmak ve rekabet edebilirliklerini artırmak amacıyla çok taraflı ekonomik ve stratejik anlaşmalara yönelmektedir. Özellikle yakın bir tarihte yürürlüğe girmesi gündemde olan AB ve ABD arasındaki Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP), Türkiye’yi ciddi bir şekilde kaygılandırmaktadır.

Bilindiği üzere TTIP’in devreye girecek olmasıyla birlikte, Türkiye’deki yıllık büyümenin yüzde 2,5 seviyelerinde sekteye uğratacağı tahmin edilmektedir. ABD ürünlerinin; AB üzerinden Türkiye’ye gümrük uygulanmadan girecek olması ve Türk ihraç ürünlerine ABD’de gümrük tarifeleri uygulanacak olması da Türkiye’de ciddi kaygılara neden olmaktadır. Özellikle son yıllarda ABD lehine gelişen iki ülke arasındaki dış ticaret dengesinin ABD lehine daha da çok kayacağı ve Türkiye ekonomisinin TTIP sebebiyle zarar göreceği tahmin edilmektedir. Bu bağlamda farklı çözüm arayışları içerisinde girmek zorunda olan Türkiye için önerilerden bir tanesi de **“Nitelikli Sanayi Bölgesi (NSB)”** oluşturulmasıdır.

İngilizce “Qualified Industriel Zone” olarak kullanılan kavram dilimize “Nitelikli Sanayi Bölgesi” olarak girmiş olup, Türkiye ve ABD arasında yaklaşık 10 yıldan fazla bir süredir imzalanması gündemde olan bir konudur.

Türkiye ve ABD ilişkileri içerisinde 2000’li yılların başında, ilk olarak “Stratejik Ticari Ortaklık” paketinde yer alan konu, AB ve ABD arasında imzalanması gündemde olan TTIP anlaşmasına karşı önemli çözüm yollarından bir tanesi olarak görülmektedir. Bu çalışmada NSB’lerin, Diğer Sanayi Bölgelerinden farklarını, avantaj ve dezavantajlarını, uygulanan ülkelerdeki durumları analiz etmeye çalışacağız.

Nitelikli Sanayi Bölgeleri Nedir?

Nitelikli Sanayi Bölgeleri (NSB) özellikle, ABD’nin Orta Doğu’da stratejik müttefiklerine avantajlar sağlayan, 1985 yılında ABD ve İsrail arasında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması sonucunda ortaya çıkmıştır. NSB’ler Batı Şeria- Gazze Şerdi, İsrail-Mısır, İsrail-Ürdün bölgelerini içine alacak şekilde oluşturulmuş bir anlaşmadır. NSB’lerin amaçları arasında, Orta Doğu barış sürecini desteklemek ve bölgenin istihdam sorununa çözüm getirmek olan tek taraflı bir model oluşturulması yer almaktadır.

Belirli koşullar altında NSB’lerde üretilen ürünler, dünyanın en büyük ticari ülkelerinden birisi olan ABD’ye gümrük vergisi ve kota olmaksızın serbest bir şekilde ihraç edilebilmektedir. NSB’lerin, “Serbest Ticaret Anlaşması”ndan farkı ise üretilen mallara doğrudan vergi ve kota muafiyeti sağlıyor olmasıdır. Özellikle NSB’ler ve STA’lar arasındaki temel farklardan bir tanesi de tavizlerden kaynaklanmaktadır. STA’larda ilişkiler karşılık esasına dayanırken, NSB’lerde tek taraflı bir ilişki söz konusudur.

Nitelikli Sanayi Bölgeleri'nin Avantajları

NSB'ler buldukları bölgelere çeşitli avantajlar sağlamaktadır.

- NSB'lerde üretilen ticari malların, ABD'ye ihracatından gümrük vergisi alınmadığı gibi hiç bir kota uygulaması da yoktur.
- İthal edilen girdilere, gümrük vergisi uygulanmaz.
- Toplam gelir ve sosyal vergi muafiyeti vardır.
- Kar, Sermaye ve Ücret transferleri serbesttir.
- NSB'ler doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına açıktır.
- Yabancı döviz kullanımı açısından herhangi bir kısıtlama getirilmez.
- Herhangi bir faaliyet kısıtlaması söz konusu değildir.
- Tekstil ürünlerinde de hiç bir kısıtlama olmadan, ABD'ye gümrüksüz, kotasız ihracat yapılabilmektedir. Bu sayede, bu bölgelerde üretilen tekstil ürünleri %10,3 – 33,6 oranında daha ucuz olduğundan, üretici firma için büyük bir rekabet üstünlüğü sağlamaktadır.

Nitelikli Sanayi Bölgeleri Listesi

- İrdib'de bulunan Al-Hassan Sanayi Bölgesi,
- Ürdün-İsrail sınırında bulunan Gateway (Köprü) Bölgesi,
- Amman'da bulunan Al-Tajamouat Sanayi Bölgesi,
- Zarka yakınındaki Ad-Dulayl Sanayi Bölgesi,
- Kerak Sanayi Bölgesi,
- Aqaba Sanayi Bölgesi,
- İrdib'deki Ürdün Cyber City,
- Amman'daki Al-Qastal Sanayi Bölgesi,
- Amman'daki Mushatta Sanayi Kompleksi,

Diğer Sanayi Bölgeleri	Nitelikli Sanayi Bölgeleri
Herhangi bir ülke ya da iç tüketim için üretim yapılır.	Sadece ABD'ye ihracat için üretim yapılır.
Sadece ev sahibi hükümetin otoritesi ve belirlediği koşullar altında çalışır.	Ev sahibi ülkenin yanı sıra ABD'nin otoritesi ve belirlediği koşullar altında çalışır.
Doğrudan başka ülkelere bağlı olmayan, varlıkları tek bir ülke içinde sürdürür.	İki ülkede operasyonlar yürütülür. İsrail ve Ürdün/Mısır

Nitelikli Sanayi Bölgelerinde Üretim

Nitelikli Sanayi Bölgelerinde üretilen ticari malların, ABD'ye gümrüksüz, kotasız girebilmesi için, üretilen her bir ürün Menşe Kuralına tabidir. NSB Menşei kurallarının başlıca özelliği yüzde 35 oranında girdilerin İsrail ve Ürdün/Mısır arasında paylaşılmasıdır. Ancak bu üründen ürüne farklılık gösterebilmektedir. Örneğin Ürdün'de NSB olarak belirlenen bölgelerde üretilen bir ürün için; İsrail'den gelecek minimum girdi oranı % 8, yüksek teknoloji ürünlerde % 7 olarak belirlenmiştir. Ürdün'den gelecek minimum girdi oranı % 11,7 ve kalan %15,3 veya % 16,3 girdi oranı Ürdün veya İsrail'den gelebilir. Aşağıda menşei kuralı kapsamında 3 farklı üretim yöntemini açıklamaya çalışacağız.

1.Yöntem

Bu yöntemde yüzde 35 girdi oranı NSB'lerden karşılanır. Bu yöntemde sadece doğrudan girdiler dikkate alınmaktadır. Ancak İsrail, Ürdün ve ABD doğrudan olmayan girdileri kaybetmek istemedikleri için 2. Yöntemi geliştirmişlerdir.

% 11.7 Doğrudan İsrail Girdisi	% 11.7 Doğrudan Ürdün Girdisi	% 11.7 Doğrudan İsrail Girdisi	% 11.7 Doğrudan İsrail Girdisi
% 23.3 Doğrudan Ürdün Girdisi	% 23.3 Doğrudan İsrail Girdisi	% 11.7 Doğrudan Ürdün Girdisi	% 11.7 Doğrudan Ürdün Girdisi
% 65 Diğer Girdiler	% 65 Diğer Girdiler	% 11.7 Doğrudan Filistin Girdisi	% 11.7 Doğrudan ABD Girdisi
		% 65 Diğer Girdiler	% 65 Diğer Girdiler
NOT:			
* Ürün en az %35 oranında doğrudan İsrail, Ürdün, Filistin veya Amerikan girdisine sahip olmalıdır.			
* Nihai ürün cisimsel değişime uğramış olmalıdır.			
* % 11.7 oranındaki girdi Ürdün veya İsrail NSB'den karşılanmalıdır.			
* % 35 girdi oranına ulaşabilmek için geri kalan değer herhangi bir Ürdün NSB, İsrail, ABD veya West Bank/Gaza'da üretilmiş olma şartı bulunmaktadır.			

2. Yöntem

Bu yönteme göre NSB'de üretim yapan İsrail'li veya Ürdün'lü üreticilerin, ürünün toplam maliyetinin(kâr hariç) en az % 20'sini karşılması gerekmektedir. Üretim maliyetleri; hammadde, ambalaj, ücretler, maaşlar, tasarım, Ar-Ge, pazarlama dâhil genel masrafları içermektedir.

%20 İsrail'li Doğrudan ve Doğrudan Olmayan Girdiler
%20 Ürdün'lü Doğrudan ve Doğrudan Olmayan Girdiler
%20 Diğer Doğrudan ve Doğrudan Olmayan Girdiler Yerli ve Yabancı
NOT *Ürün en az %35 oranında doğrudan İsrail, Ürdün, Filistin veya Amerikan girdisine sahip olmalıdır. *Nihai ürün cisimsel değişime uğramış olmalıdır.

3.Yöntem

Bu yöntemde ülkeler 2.yöntemde verildiği gibi yüzde 20'lik katma değere ulaşamayabilirler. 1 ve 2.yöntemin karışımı ve eşleşmesi ile de 3.yöntemin uygulanabilmesi mümkündür.

% 20 Doğrudan İsrail Girdisi	% 11,7 Doğrudan Ürdün Girdisi
% 20 Doğrudan Ürdün Girdisi	% 11,7 Doğrudan İsrail Girdisi
% 60 Diğer Menşeler	% 11,7 İsrail, Ürdün, Filistin, ABD Girdisi
	% 65 Diğer Menşeler
NOT * Ürün en az %35 oranında doğrudan İsrail, Ürdün, Filistin veya Amerikan girdisine sahip olmalıdır. * Nihai ürün cisimsel değişime uğramış olmalıdır.	

Nitelikli Sanayi Bölge Programının Uygulandığı Ülkelerde Dış Ticaret

Aşağıda ABD ve Ürdün arasındaki dış ticaret istatistikleri yer almaktadır. Özellikle NSB programının uygulamaya konulmasından sonra, ABD'nin Ürdün'den ciddi oranda ithalat gerçekleştirdiği görülmektedir. Her ne kadar dış ticaret dengesi ABD lehine gözüksün de, NSB programının Ürdün ekonomisine önemli katkılar yaptığı da rakamlardan anlaşılmaktadır. Küresel ekonomik krizin, etkilerini hissettirdiği 2008 yılında iki ülke arasındaki dış ticaret dengesi Ürdün lehine gerçekleşmiştir.

ABD-Ürdün	1980	1990	1994	2000	2001	2008	2009	2010	2011
Dış Ticaret Dengesi	404	298	258	243	110	-197	268	200	394
İhracat	407	309	287	317	339	940	1.192	1.174	1.454
İthalat	3	11	29	73	229	1.138	924	974	1.061

Kaynak: United States Trade Representative (USTR)

SONUÇ

Nitelikli Sanayi Bölgelerinin kurulması, özellikle 2000'li yılların başından itibaren Türkiye ekonomik gündemini meşgul etmeye başlamıştır. 2000'li yıllarda kurulması gündemde olan NSB'lerde, Türkiye'nin tekstil ve konfeksiyon ürünlerinin üretimi konusunda ısrarlı tavrı, ABD'nin de ileri teknoloji ürünleri üretimi konusunda ısrarlı bir tavır takındığı bilinmektedir. Türk tekstil ürünleri, ABD tekstil pazarının yüzde 0,7'ini oluştururken, Ürdün ve Mısır'ın tüm NSB fırsatlarıyla birlikte pazardaki payı yüzde 1,7'yi aşmamaktadır. Türkiye'de tekstil üzerine NSB'lerin kurulmasının, Ürdün tekstil pazarını çok fazla olumsuz bir şekilde etkileyeceği düşünülmemektedir. Aksine Türkiye'nin NSB kapsamına dâhil olması rekabetten ziyade, bölgede tamamlayıcı bir rol oynayacağını göstermektedir.

Türkiye ve İsrail arasında mevcut bir Serbest Ticaret Anlaşması'nın bulunması, NSB kurulması açısından önem oluşturmaktadır. NSB kurulabilmesi için ilk olarak ABD ve İsrail arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması'nın, Türkiye'yi de içine alacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Daha sonra ise, Türkiye ve İsrail arasında menşei kurallarını tespit edecek bir anlaşma yapılması gerekmektedir. Özellikle Türkiye sınırları içerisinde az gelişmiş bölgelere NSB'lerin kurulması, bölgesel gelişmişlik düzeyleri arasındaki farkları azaltıcı bir etki yaratabilir.